

sine dage efter nogle aars forløb. Denne beretning skyldes dog vist en forveksling med en fynsk slægtning, Sten Mogensen Bille, mens Sten Jensen Bille skal have boet uantastet paa Billesholm til sin død i oktober 1629. Casp. Bartholin dedicerede 1619 et af sine skrifter til Sten Bille, som han kalder »sin Velynder«, »den danske Ulysses« og »den utrættelige naturforsker«. Da kan han altsaa næppe have været i fængsel. Det er derfor sandsynligt, at kongen kun har idømt ham en større pengebøde, som maaske var skyld i, at han resten af sit liv sad i trykkede kaar. Han maatte tilsidst pantsætte alt, hvad han ejede, ogsaa sin store bogsamling, som efter hans død gav anledning til en større retssag. Hans slægt vilde ikke vedgaa arv og gæld efter ham.

Han var altsaa næppe nogen praktisk og handlekraftig mand; han levede mere for studeringer og lærde sysler, og navnlig røber hans efterladte salmer megen kærlighed til den hellige skrift. Disse salmer er samlede i et haandskrift, som findes i Karen Brahes bibliotek i Odense (Riising A V, 1). Det indeholder (foruden enkelte afskrifter) godt 40 af Billes egne salmer, hvoraf mindst 30 er gendigtninger af Davids salmer og 3 andre gendigtninger af andre bibeltekster. Det i BH I, nr. 278–284 foretagne udvalg kunde næppe være mere karakteristisk. Her findes ogsaa gengivet det bitre digt »O Venner i Nød«, der i haandskriftet har titlen »De olle amicis«. Det er skrevet af en mand, som i nødens stund ser de gamle venner svigte. De kommer ikke engang til hans dør ved aftenstid for at høre, om han endnu er i live. Mens hans gryde kogte, og han selv var en »før« mand, holdt de ellers nok af hans brød og mjød. Ikke mindst dette digt har givet anledning til at tro, at hans salmer er skrevet i hans fængselstid. Det er de nu nok ikke, navnlig ikke, hvis han ikke har været i fængsel. De er tværtimod skrevet i hans velmagtsdage i Trondhjem, de fleste før 1612, en enkelt i anledning af den foreløbige sejr over oberst Mønichhaven 19. juli 1612, og umiddelbart derefter følger »Jeg raaber fast, o Herre«, se II, s. 450 ff, hvorfor det er muligt, at denne salme, som nu er den eneste af Billes, der er bevaret i salmebogen, er skrevet sidst paa sommeren 1612, maaske under indtryk af nederlaget overfor oberst Mønichhaven.

Da Bille havde faaet meddelelse om sin afsættelse og var blevet indstævnet for herredagen, lod han en skriver samle og afskrive de salmeoversættelser, som han havde foretaget og som muligvis laa paa løse blade mellem de papirer, der skulde gennemses og ordnes inden afrejsen. Derved er haandskriftet blevet til. Men da skriveren ikke har

været meget omhyggelig, har Bille selv foretaget nogle rettelser og senere tilføjelser, blandt hvilke er Niels Paaskes oversættelse af Ph. Nicolais »Wachet auf«, se IV, s. 349.

Skønt Sten Bille ikke er nogen stor poet, slog hans salmer ganske godt an i samtiden. Et antal af dem blev optaget allerede 1620 i »Nogle Vdkaarne Psalmer«, hvor der er tilføjet et tillæg: »Nogle Davids Psalmer, Rimuijs vdsatte, vnder Lobwassers Melodi«. Her findes ialt 20 oversættelser, hvoraf de 8 er Billes. Herfra fandt de vej til Moltkes og Cassubes fuldkomne salmebøger. Tre af dem blev optaget i Kingos og Pontoppidans salmebøger, »Som en Hiort tørstig oc bange«, der synes at være en original gendigtning af Ps. 42, og »Som Hiorten med Tørst befangen«, der er en oversættelse af Lobwassers oversættelse af samme psalme. Endelig »Jeg raaber fast, o Herre«, der en oversættelse af Lobwassers tyske oversættelse af Marots franske gendigtning af Ps. 130, se II, 450 ff.

DBL, III, 52–53. Ehrencron-Müller, I, 415–416. BH I, nr. 278–284. Omrids, s. 30. Anders Malling: »Sten Billes haandskrift« i Kirkehist. Saml. 7, I, 491–517.

Sten Billes salmer i salmebøgerne:

Ey vilde du, O Herre, Ps. 6.

Mol 54. Cas 66. Tus.

Jeg raaber fast, o Herre. Ps. 130.

Mol 54. Cas 61. Tus.

K. P 332. Gb 105. R 424 og 942. N 316.

KH 467. D 474.

La 191. Hauge 94. Nynorsk 147.

Jeg skal altid med Flid. Ps. 34.

Mol 54. Cas 61.

Min Gud bøy til mig dit Øre. Ps. 86.

Cas 61. Mol 64. Tus.

Min Herre oc Gud ieg priser dig. Ps. 30.

Mol 54. Cas 61. Tus.

O høyeste Gud vor aller kieriste Herre. Ps. 8.

Mol 54. Cas 66. Tus.

Som en Hiort tørstig oc bange. Ps. 42.

Mol 54. Cas 61. Tus.

K. P 342.

Som Hiorten med Tørst befangen. Ps. 42.

Mol 54. Cas 61. Tus.

K. P. 364.

BILLING, EINAR. Se V, s. 271–273.

BIRKEDAL, SCHÖLLER PARELIUS
VILHELM

Vilhelm Birkedal blev født 7. dec. 1809 paa Aale-

bækgaard i Borre sogn paa Møen som søn af godsinspektør, forpagter Ludvig Harboe Birchedal (1172-1819) og Agathe Johanne Husum (1775-1864). Faderen døde, da drengen var 10 aar gammel, og det blev moderen, som kom til at præge hans barndom. Hun forstod navnlig at vække hans natursans i de skønne omgivelser. Efter nogle aars forløb kunde hun dog ikke længere holde hjemmet sammen, og Vilhelm kom i huset hos slægtninge i Ringsted, derefter hos en ældre broder, som var læge i Aarhus, og af ham blev han sat i lære paa Kong Salomons Apotek i København. Men kun i seks dage holdt han ud mellem »krukker, igler og glas«, saa løb han af lære og vilde melde sig som frivillig i den græske frihedskrig, 15 aar gammel. En broder, som boede paa Regensen, fik dog dette afværget og fik læge H. B. Gram til at tage sig af den ulykkelige dreng, som nu kom i Borgerdydskolen paa Christianshavn. Her gjorde P. A. Fenger et dybt indtryk paa ham, og i hans religionstimer »ringede det første gang til kirke« for ham. Dette udtryk er Birkedals eget; han sammenligner i »En Livs-Førelse« tre kristelige paavirkninger, han fik, med de tre ringninger før gudstjenesten.

Han blev student 1829 og levede nu i nogle aar et rigt ungdomsliv med begavede kammerater. Sibbern og Oehlenschläger paavirkede ham stærkt, hver paa sin vis, Martensen var hans manuduktør, Mynster hans præst. Under hans prædikestol blev den unge poetiske patriot for alvor grebet af kristendommen. Her »ringede det anden gang«. Han blev cand. theol. 1834, og aaret efter debuterede han med »Digte«, hvori det mest bemærkelsesværdige er dedikationen til »Mine Ungdomsvenner: Georg Aagaard, Peter Andresen, Frederik Barfoed, Vilhelm Bjerring, Georg Bloch, Victor Bloch, Peder Dorph, Carl Fog, Carl Hall, Frederik Knuth, Ludvig Kramer, Ditlev Monrad, der med mig dannede det ængeste Samfund i Ungdomsaarene«. Flere af dem har siden indskrevet deres navne i Danmarks historie, ogsaa i salmehistorien. Selv kaldte han sig endnu Birchedal.

Efter at han et par aar havde virket som lærer, kom han 1837 til Ringkøbing som kateket og førstelærer ved borgerskolen. Samme aar d. 4. april giftede han sig med Emilie Christiane Meyer, født 11. marts 1815, død 27. dec. 1889, datter af kaptein og urtekræmmer J. F. Meyer og Conradine D. A. Beyer. »Mille« blev ham en fortrinlig, praktisk og kærlig hustru. Allerede i Ringkøbing vakte hans prædikener opmærksomhed, men hans kirkelige stade blev ikke helt klart, før hans nabo-præst i Velling, C. F. Hassenfeldt, lukkede hans øjne op for den grundtvigske opfattelse, som Bir-

kedal gav navnet »den kirkelige anskuelse«. Dermed »ringede det sammen«. Da nu samtidig de grundtvigske andragender om sognebaandsløsning blev afvist af stænderforsamlingerne, fra Mynsters side endda med haarde ord om ansøgerne, greb Birkedal pennen og drog for første gang til felts for kirkefriheden. Det blev ikke sidste gang. Men grundtvigianer turde han endnu ikke kalde sig.

1840 blev han sognepræst i Sønder Omme og Hoven paa den jyske hede, hvor han kom i berøring med Peter Larsen Skræppenborg og de gudelige forsamlinger. Herfra gjorde han ogsaa i 1841 en rejse til det »sydvestsjællandske Broderkonvent«, som dengang var missionskærlighedens hovedarnest. Her blev hans interesse for hedningemissionen vakt, og efter sin hjemkomst stiftede han en missionsforening under D. M. S. for Ringkøbing og Vejle amter. Moderne i denne forening fik ham til at folde vingerne ud som salmedigter.

I Sønder Omme havde han en lykkelig tid, indtil han 1847 blev ramt af en uforklarlig blodsygdom. Det kom ganske pludseligt, mens han prædikede i Hoven kirke. Det var, som om en »pil fra Herren« ramte ham i hjertet. Forgæves søgte han lægedom paa rejser til Tyskland, Schweiz og Norge. Trykket blev ved at hvile paa ham hele hans liv, selv om det mildnede noget i alderdommen. Ofte tænkte han, naar han gik paa prædikestolen: Du kommer ikke levende ned! Paa denne baggrund maa man forbavses over hans kraft og varme som prædikant og hele hans rige virksomhed. Han lærte som spartanerne at »kæmpe i skyggen«. Men hemmeligheden var dog den, som han har røbet i sangen »Jeg fik en trøst, da byrden tungest laa«, nemlig at ogsaa dette var Guds kærlighed, og han lærte at »favne den byrde, som Han har mig rakt, den forbarmende hyrde«. Dette forhold er nærmere omtalt i forbindelse med »Jeg saa ham som barn«, II, s. 458, hvortil der henvises.

1849 kom han til Ryslinge paa Fyn, hvor han efterhaanden samlede store skarer om sin ildfulde og inderlige forkyndelse. Her gav han et par gange stødet til udviklingen af den kirkelige frihedslovgivning. Da han 1850 talte imod baptisterne i et privat hjem i Stige ved Odense, men uden sognepræstens tilladelse, kom der en stor sag ud af det, som indbragte ham en irettesættelse, men bidrog til løsningen af sognebaandet. En meget alvorligere sag førte til loven om valgmenigheder. Han havde i den bevægede tid efter 1864 vakt opmærksomhed ved sin bøn i kirken: »Giv kongen et dansk hjerte, om det er muligt!« Nogle officerer klagede over det, men det førte i første omgang kun til, at han i en erklæring til provst og biskop forklarede sig nærmere. Men da han i

1864-66 var medlem af rigsraadet og her hævdede, at Danmark skulde kæmpe til sidste mand og aldrig lade sønderjyderne i stikken, holdt han nu en tale, hvori han angreb regeringen paa en saadan maade, at det ogsaa var krænkende for kongen. Derefter blev han uden videre afsat fra sit embede. Men menigheden vilde ikke slippe ham, og i kærlighed til folkekirken besluttede han da, at han ikke vilde træde ud og danne frimenighed, men ganske simpelt blive staaende og fortsætte med at betjene sin menighed. »Men Gud, hvad gør vi saa?« sagde Martensen. Birkedal samlede først menigheden i hjemmene, siden i Boltinggaards store lade. Men i 1868 kom valgmenighedsloven, hvorefter menigheden i Ryslinge fik anerkendelse som et lovligt led i den folkekirkelige orden. – Endnu en gang kom han i konflikt med myndighederne og blev idømt en bøde af Højesteret, da han og flere andre havde ordineret den første sønderjyske frimenighedspræst Cornelius Appel paa Askov højskole.

Ved den nye »Nazarethskirke« i Ryslinge og i den nye præstebolig »Kirkely« blev der levet et rigt menighedsliv og hjemliv til 1885, da Birkedal ret pludselig tog sin afsked. Den største del af menigheden havde efterhaanden sluttet sig til »det forenede Venstre«, som Birkedal af aandelige og nationale grunde maatte bekæmpe, og han besluttede da at sige menigheden farvel, inden det gode forhold blev ødelagt. Han tilbragte sine sidste aar paa Vældegaard højskole i Gentofte, hvor han engang om maanedes prædikede for en stor forsamling; mange københavnere søgte derud. Her mistede han 1889 sin trofaste hustru. Han døde selv 26. juli 1892, efter at han havde omfavnet sin søn med de ord: »Korset, korset! Amen!« Det var hans sidste prædiken.

Birkedal var en stridsmand med et ualmindelig varmt hjerte. Han svingede stadig mellem de to poler: Idealet og virkeligheden! Derfor løb han saa ofte mod love og paragraffer, men da han stod fast, var det undertiden paragrafferne, der maatte vige. Først og fremmest var han en vækkende forkynner af synd og naade, dernæst elskede han Sønderjylland, kæmpede for de grundtvigske frihedstanker, for hedningemissionen og forsvarssagen. Hans missionskærlighed samlede sig især om Santalmissionen, efter at han havde lært H. P. Børresen at kende.

Utallige er de opbyggelsesskrifter og stridsskrifter, der er udgaaet fra hans haand: »Vidnesbyrd fra Herrens Hus« 1847 (sammen med J. F. Fenger), »Synd og Naade« 1848-49, »Naadens Sorg og Sorgens Naade« 1855-57, alle postiller. Endvidere andagtsbogen »Daglig Husandagt til Op-

lysning og Opbyggelse for troende og døbt« 1860, og fortællingen »Kirkeklokkeklangen i den norske Dal« 1869.

Blandt hans stridsskrifter kan nævnes »Om Stænderforhandlingerne i Roskilde angaaende Sognebaandets Løsning« 1839, »En Stemme fra Folket om Danmarks Nutid, Fortid og Fremtid« 1842, »Samvittighed og Retfærdighed« (om daabens gyldighed) 1856, »Forsvar mod Biskop Martensens: »Jeg ved ikke hvad« 1864, »Kongen har dømt – Folket skal dømme« 1866, »Grundtvigianismen og det forenede Venstre« 1870, »Norden, Tyskland og Bjørnstjerne Bjørnson« 1872, »Den danske Folkekirke, Grundtvigianismen og Pastor Blædel« 1873, »Slaget ved Katekismen« 1873 (se under P. A. Fenger), »Kontraindlæg mod Dr. Skat Rørdam og andre« 1882 (om Askovadressen), »Den kristne Forsønings-Tro hævdet overfor Pastor Otto Møller« 1884. Et halvt aarhundredes kirkelige debat i Danmark drager os dermed forbi.

Sit liv har han skildret paa vers i »En Livsførelse« I-II, 1863-64 (1096 siders digterisk fortælling og portrættegning), og paa prosa i »Personlige Oplevelser i et langt Liv« I-III, 1890-91. I det første værk findes hans berømte sange »Jeg fik en Trøst, da Byrden tungest laae« (II, s. 165) og »Jeg saae Ham som Barn med det solrige Øje« (II, s. 507), begge sprunget ud af hans særlige lidelse. Inddelingen i den sidste, barn, yngling, mand, er ikke identisk med den førnævnte, det ringer første, anden og tredje gang. I det andet selvbiografiske værk findes en mængde ypperlige portrætter af hans mange betydelige venner.

Birkedal har næppe tænkt, at de to dybt personlige sange i saa høj grad vilde komme i folke-munde, men da de nu var offentliggjort, blev de hentet frem af deres sammenhæng og optaget i sangbøgerne. »Jeg saa ham som barn« blev almindelig kendt i Danmark og Norge, og mange fandt, at udviklingen »barn, yngling, mand« var skildret saa alment, at sangen kunde gaa ind i salmebøgerne. Det skete i Norge 1924, i Danmark 1926.

Derimod har Birkedal bevidst sigtet paa salmetonen ved at skrive missionssalmer. Da han havde fundet sin plads i den grundtvigske lejr, besøgte han 7. sept. 1841 det sydvestsjællandske Broderkonvent, som den dag holdt møde hos J. A. L. Holm i Hyllested. Broderkonventet var ikke blot grundtvigianismens sjællandske højborg, men ogsaa missionstankens arnested. J. F. Fenger (s.d.) var formand for Det danske Missions-Selskab, og Oldenburg (s.d.) var redaktør af Dansk Missions-Blad, hvori hans missionssalmer blev trykt. I Boeslunde havde konventet en uge i forvejen haft et stort missionsmøde, hvor pastor

Hass havde talt, inden han rejste ud til Smyrna som missionær. Paa denne baggrund talte Holm nu paa konventet ud fra Es. 49. Det blev Birkedals missionsvækkelse. Tanker fra denne tekst genfindes i alle hans missionssalmer.

Da han kom hjem fra Broderkonventet, begyndte han straks at virke for hedningemissionen i Jylland. Der blev stiftet en missionskreds for Vejle og Ringkøbing amter 27. okt. 1841, og til kreds-mødet i Vejle 25. maj 1842 skrev han to missions-salmer, »Slaa Hjertets Orgeltone an« og »Opreis blandt os Din Helligdom«. Af den første blev v. 7-8 i Norge optaget i Hauges missionssalmer med begyndelsen »Lad Kirkeskib med Kors i Stavn«. Til næste kreds-møde i Vejle 14. juni 1843 skrev Birkedal »Der gaar et Suk henover Jord« og »Saamangen Kirkestol staar tom«. De er alle fire optaget i H. C. Rørdams »Missions-Psalmer«, Fredericia 1850, og altsaa først sunget i St. Nikolai kirke i Vejle. Af »Der gaar et Suk henover Jord« optog man de fire sidste vers i RF 1850 med begyndelsen »O Herre Christ, din Stjerne staar«, hvorfra den gik ind i salmebøgerne, se IV, s. 137 ff.

Birkedals to nævnte selvbiografier. V. Birkedal: »Carl Frederik Hassenfeldt« i Dansk Kirketidende 1852, sp. 465-473, 481-506. Erslew I, 136, Suppl. I, 156-158. Elvius, 416 ff. Fr. Nielsen (A. J. Rud) i DBL II, 134-139. Laurids Nyegaard: »Vilhelm Birkedal. En Levnedstegning«, 1896. Samme: »Vilhelm Birkedal, hans Liv og Kamp«, 1911-12. Johs. Monrad: »Vilh. Birkedal«, 1915. Karl Povlsen i Ryslinge-bogen 1909. H. P. Barfod i »Minder fra gamle grundtvigske Hjem«, I, 1921, s. 61-81. H. Begtrup i »Dansk Menighedsliv« III, 1932, s. 66-96. Fr. Nygaard i Højskolebladet 1892, nr. 46, 47, 48, 49. A. Malling: »Birkedals Missionssalmer« i Kirken og Tiden, 1944, s. 17-23.

Jeg saa ham som barn med det solrige øje.

SS 710. D 58.

La rev 872. Nynorsk 907.

O Herre Krist, din stjerne staar.

R 307. N 255. KH 321. D 315.

BLICHER, STEEN STEENSEN

Steen Blicher blev født i Vium 11. okt. 1782 som søn af sognepræsten Niels Blicher (1748-1839) og hustru Kirstine Marie Curtz (1753-1820). Niels Blicher fik embedseksamen 1773, var huslærer i nogle aar, bl. a. paa Tjele, blev derefter af sin tilkommende hustrus morbroder, etatsraad Steen de Steensen til Aunsbjerg, kaldet til sognepræst i Vium og Lysgaard, hvorfra han 1795 flyttede til Randlev og Bjerager. 1822 tog han sin afsked, var

derefter et par aar hjælpepræst hos sin broder i Vorning og flyttede endelig til Steen Blicher i Spentrup, hvor han døde 1839. Han var i høj grad præget af sin tid, en »folkelærer«, der var optaget af at gavne og dygtiggøre sine sognebørn. Han fik sølvmedalje af Landhusholdningsselskabet, forbedrede skolevæsenet, virkede for vaccination, ophjalp hjemmeindustri og skrev »Topographie over Vium og Lysgaard Sogne«. Teologisk begyndte han som rationalist, arbejdede for indførelsen af Ev.-kr. Salmebog og skrev en stofrig beretning derom i »Iris og Hebe« 1802, men efterhaanden svingede han i konservativ retning, skrev i Theologisk Maanedsskrift og endte med at betragte rationalismen som en kræftskade for kirken. Det hændte ogsaa, at han forsøgte sig som salmedigter.

Til denne fader var Steen Blicher hjerteligt forbundet, og det var gensidigt og varigt. Faderen var hans lærer i de klassiske sprog, i jagt og musik. Han sprang ind i mesterlektionen i Randers lærde skole og blev student med udmærkelse 1799, fik hurtigt de indledende universitetseksaminer og hengav sig saa til studenterlivet, til spredt og mangesidig læsning, kæmpede med sygdom og fattigdom og satte dog en ære i at være en flot fyr. Men under Københavns bombardement brændte hans bøger og klæder, mens han selv gik vagt paa volden. Det saa ud, som det var slut; han maatte hjem til faderen i Randlev for at sunde sig et aars tid. Endelig 1809 fik han en god embedseksamen. 1810 blev han adjunkt ved sin gamle skole i Randers, men lønnen mindskedes ved inflation og han opgav stillingen aaret efter og blev i stedet forpagter hos sin fader i Randlev. Hans farbroder, Peder Daniel Blicher i Spentrup, døde 1809 og efterlod sin 16-aarige enke, Erneste Juliane, født Berg, til Steen Blicher, samt 15.000 rdl. Hun var en stor skønhed, men behagesyg, indholdslos og trættekær og udviklede en voksende mani for rengøring. Hendes penge forsvandt ved statsbankerotten, og da de fik 10 børn, blev livet en kamp mod fattigdom og gæld.

Blicher, som i teorien havde været en ivrig landmand med mange gode ideer ligesom sin fader, søgte præsteembede og fik endelig 1819 Lysgaard og Thorning, et fattigt kald, men en egn efter hans hjerte, og 1825 det rigere Spentrup og Gassum, hvor han blev til sin død, 26. marts 1848, men han var allerede blevet afskediget 1847.

Arven fra faderen og fra det 18. aarhundrede blev han tro til det sidste. Rullende faarefolde, uldindustriens udvikling, høringindustri, vekseldrift af jorden, hedeplantning og meget mere var emner for hans gavnelyst. Dødsstraffens afskaffelse, for-